

Prof. Dr. Vecdi AKYÜZ
M.Ü. İlahiyat Fak. Öğrt. Üyesi

Kutsal Metinlerimizde Vakıf Referansları

Dinî bir terim olarak ise, Allah'ın rızasını kazanmak niyetiyle ilâhî bir emri yerine getirmek; kişinin kendisi, ailesi ve diğer insanların yararına yaptığı her türlü iyi iş anlamındadır. Bu tanıma göre, sâlih amellerin sayısı, bütün ilâhî emirler sayısındadır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bu emirlerin hemen tamamı, sâlih amelin ele alındığı âyetlerin kendisinde, hatta öncesinde ya da sonrasında yer almaktadır.

Toplumsal hayatta sayısız işlevler gören vakıf kurumu, Müslümanların hukuk dünyasına önemli katkılarında biridir. Vakıf hukuku, İslâm tarihinin daha ilk döneminde kurulan vakıfların örnek durumu göz önünde tutularak İslâm hukukçularının takdire değer çabaları sonucunda işlenip geliştirilmiştir. Elimizde bulunan vakıf hukukuyla ilgili en eski kitap, ünlü Hanefî hukukçu el-Hassâf diye tanınan Ebubekir Ahmed bin Ömer eş-Şeybânî'ye (ö. 261/875) ait, Ahkâmü'l-Evkâf (Mısır 1904) adlı eserdir. Kendinden önceki birikimi derleyip geliştirdiği bu kitapta, vakıf hukukunun bütün ana meselelerini ele almıştır.

Vakıf hukukunun temel dayanakları, Kur'an-ı Kerim'de ve Hz. Muhammed'in (s.a.) ilk vakıf uygulamalarında ve bizzat uygulamalarında ve kılavuzluğunda yer alır.

1) Vakıfla İlgili Ayetler

Aslında Kur'an-ı Kerim'de vakıfla doğrudan ilgili âyetler yoktur. Bu hususta, dolaylı bir çıkarımla, amel-i sâlih (iyi iş) ve infak (Allah uğrunda harcama) âyetleri, vakıfla ilişkili olarak görülmektedir.

a) Amel-i Sâlih Ayetleri

Amel-i Salih, Kur'an-ı Kerim'in en temelli kavramlarından biridir. Çok kapsamlı ve başka kavramlarla da birçok yönden bağlantılıdır. Amel-i sâlih'le bağlantılı başlıca kavramlar, neredeyse hep birlikte yer aldığı iman, anlamdaş veya yakın anlamlı olduğu ihsân, hasene, birr ve ma'rûf kavramlarıdır.

Amel, "çalışmak, didinmek, çabalamak, iş yapmak, iş, eylem, davranış" gibi anlamlara gelir. Amel, insanın bilinçli

olarak yaptığı iş ve davranıştır. Fiil ise, insan dışındaki varlıkların hareketleridir. Amel, fiilden daha dar kapsamlıdır. Her amel, bir fiildir; ama her fiil, amel değildir. Amel, iyi de, kötü de olabilir. Amel birleşik bir kelime olarak kullanılan amel-i sâlih, kelime anlamıyla "iyi iş, yararlı, güzel, değerli, verimli, sevap kazandırıcı iş, iyi ve güzel davranış" demektir. Dinî bir terim olarak ise, Allah'ın rızasını kazanmak niyetiyle ilâhî bir emri yerine getirmek; kişinin kendisi, ailesi ve diğer insanların yararına yaptığı her türlü iyi iş anlamındadır. Bu tanıma göre, sâlih amellerin sayısı, bütün ilâhî emirler sayısındadır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bu emirlerin hemen tamamı, sâlih amelin ele alındığı âyetlerin kendisinde, hatta öncesinde ya da sonrasında yer almaktadır. Bu geniş kapsamı içinde amel-i sâlih, kişiye, zamana ve yere göre değişiklik gösterir. Bu konudaki en önemli ölçü, yapılan işin, kişinin kendisine veya başkasına bir yararının dokunmasıdır. Böylece amel-i sâlih, hem bireysel, hem de toplumsal boyutludur.

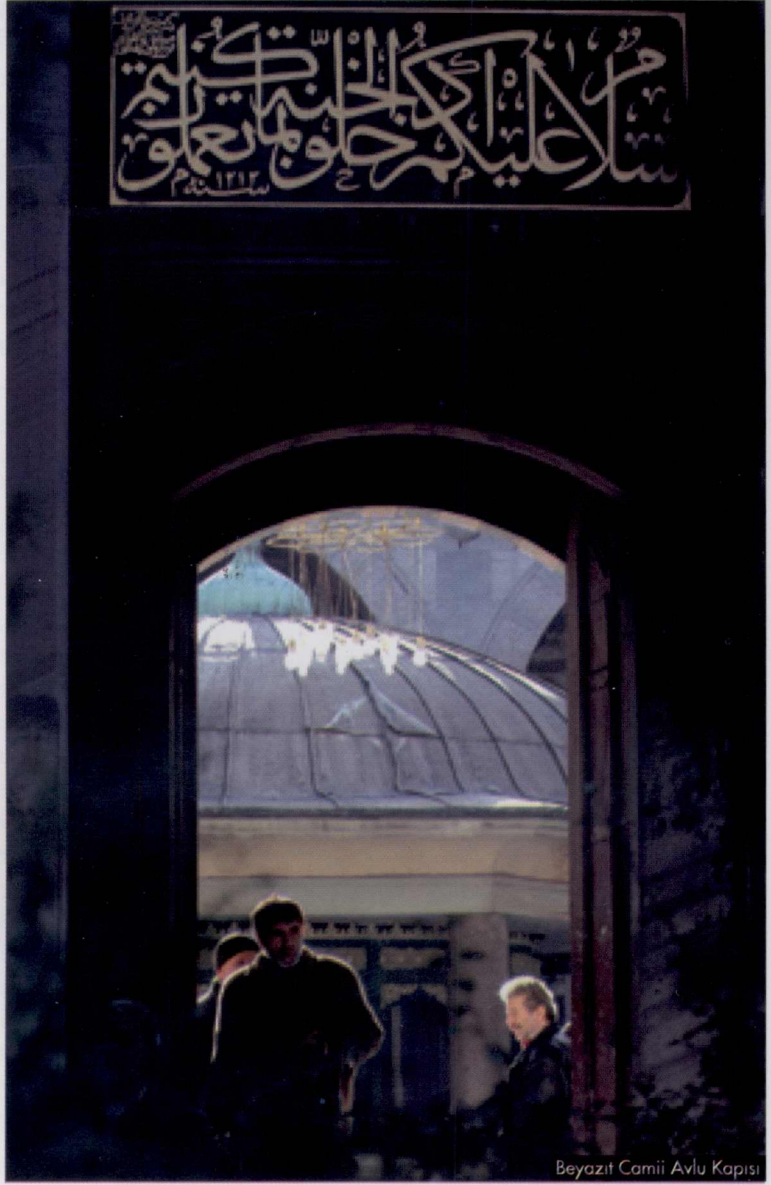
Amel-i sâlih yerine, amel kelimesi düşerek, bazı âyetlerde sâlih (iyi) sıfatı tekil olarak (bk. Tevbe, 9/102, 120; Mü'minun, 23/51, 100; Furkan, 25/71 ve daha başkaları), bazen de "sâlihât" biçiminde çoğul olarak (bk. Hûd, 11/11; Kehf, 18/46; Meryem, 19/76) kullanılır.

Tek Allah'a kulluk etmek, namaz kılmak, zekât vermek, doğru söylemek, fakirlere yardım etmek, düşmanla savaş, güzel söz söylemek, Kur'an okumak, kendi nefsini yenip terbiye etmeye çalışmak; ana-babaya iyilik etmek, ana-babanın Allah'a ortak koşma isteklerine karşı çıkmak, Kur'an-ı Kerim'de örnek olarak sayılan başlıca amel-i sâlih türünden işlerdir.

Amel-i sâlihin başlıca örnekleri, şu âyetlerde topluca yer alır: "İman edip salih ameller işleyenler ise cennetliklerdir. Onlar orada ebedi kalacaklardır. Hani, biz İsrailoğulları'ndan 'Allah'tan başkasına kulluk etmeyeceksiniz.; ana-babaya, yakınlara, yetimlere ve yoksullara iyilik edeceksiniz, herkese güzel sözler söyleyeceksiniz, namazı kılacaksınız, zekâtı vereceksiniz' diye söz almıştık. Sonra pek azınız hariç, yüz çevirerek sözünüzden döndünüz." (Bakara, 2/82-6)

Dünya hayatı geçicidir, mal ve evlatlar da geçicidir; kalıcı olan, kişinin hem adını yaşatacak, hem de sevabı sürecek olan şeyler, iyi davranışlardır: "Onlara dünya hayatının örneğini ver: (Dünya hayatı), gökten indirdiğimiz yağmur gibidir ki, onun sebebiyle yeryüzünün bitkileri boy verip birbirine karışırlar. Fakat bütün bu canlılık sonunda rüzgarın savurduğu kuru bir çer çöpe döner. Allah, her şey üzerinde kudret sahibidir. Mallar ve evlatlar, dünya hayatının süsüdür. Baki kalacak salih ameller ise, Rabbinin katında, sevap olarak da, ümit olarak da daha hayırlıdır." (Kehf, 18/45-46) Kalıcı iyilikler ise, vakıf dahil, amel-i sâlih olarak yapılan bütün güzel işler olacaktır. Kalıcı iyiliklerin sevabı ve sonucu, geçici şeylerden daha hayırlı bir sonuçtur: "Allah, doğruya erenlerin hidayetini arttırır. Kalıcı salih ameller, Rabbinin katında, sevap olarak da, sonuç olarak da daha hayırlıdır." (Meryem, 19/76) Amel-i sâlih, kulluk bilincinin derin yansıma bulduğu, kalıcı güzel davranışlardan ibarettir.

"İnsanın Ardından Kalanlar Hadisi", kalıcı iyilikleri, daha somut bir şekilde örneklendirerek, şöyle açıklamaktadır: "Ademoğlu öldüğünde, şu üçü dışında amel defteri kapanır:

1) Devam eden sadaka (sadaka-i câriye) meydana getirenler, 2) Yararlanılan bilgi, 3) Kendisine dua eden hayırlı evlat." (Müslim, vasiyyet, 14, no: 1631; Ebu Davud, vesâyâ, 14; Tirmizî, ahkâm, 36) Bu hadiste geçen ve kalıcı iyiliklere örnek olan sadaka-i câriye (sadakât-i mevkûfe-i câriye/sadaka-i müebbede), diğer hayır kurumları gibi, vakıf kurumunu da kapsamına alacak biçimde genişçe değerlendirilir.

Aslında hayra teşvik âyetini de, vakıfla ilgili olarak görmek uygundur: "Ey inananlar! Rûku edin, secdeye varın, Rabbiniz'e kulluk edin, iyilik yapın ki saadete erişesiniz." (Hacc, 22/77)

b) İnfâk Ayetleri

Vakıfla ilgisi kurulan âyetlerden bir bölümü, infak (Allah yolunda harcama) âyetleridir. İnfâk âyetlerinin sayısı, yüz civarındadır. Allah yolundaki harcamaların türlerini, infakın inanç boyutunu, infakın amacını, yerini ve zamanını, infak yapma ölçütlerini ve infakın sonucunu ve ödülünü açıklamaktadırlar. Aslında infak âyetleri, farz olan infak ve zekâtı kapsadığı gibi, farz olmayan yardımları, sadakaları ve hayra süreklilik kazandıran vakıfları da kapsar. Vakıf, teberru ve sadaka muameleleri arasında görüldüğünden, sözkonusu âyetler vakfı da içermiş görülmektedir.

İnfâk âyetleri içinde, vakıfla en başta ilişkisi kurulan âyet, özellikle en hoş giden şeylerden Allah yolunda harcamayı teşvik eden şu âyettir: "Sevdiğiniz şeylerden sarfetmedikçe, iyiliğe [=birr] erişemezsiniz. Her ne

sarfederseniz, şüphesiz Allah onu bilir.” (Ali İmran, 3/92) Allah’a iman, müminleri, kardeşlerinin maddî ihtiyaçlarına karşı duyarlı yapmalıdır. Buradaki sevilen şeyler; öncelikle mal ve servet olabileceği gibi, bilgi, makam, nüfuz ve beden gücü gibi maddî ve manevî imkânlar da olabilir. Tefsir bilginlerinden birçoğu, bu âyeti vakıfla açıklamışlardır. (Kurtubî, el-Câmi li-Ahkâmî'l-Kur’an, Beyrut 1988, 4/85-86; Cessâs, Ebubekir Ahmed er-Râzî, Ahkâmü'l-Kur’an, 2/18) Sahâbeden Ebu Talha, bu âyet inince, ayrıntısını Beyruhâ Hurmalığı Aile Vakfı’nda göreceğimiz vakıf uygulamasını, bizzat Hz.Muhammed’in (s.a.) tavsiyesi doğrultusunda yapmıştır.

İnfak yapılacak yerleri açıklayan âyetler, yardım yapılacak ihtiyaç sahiplerine dikkat çekmek suretiyle vakıf kuruluşu için rehberlik yapmıştır: “Yüzlerinizi doğudan yana ve batıdan yana çevirmeniz, iyi (=birr) olmak demek değildir. Lakin iyi olan, Allah’a, âhîret gününe, meleklerle, Kitap’a, peygamberlere inanan, O’nun sevgisiyle, yakınlarına, yetimlere, düşkünlere, yolculara, yoksullara ve köleler uğrunda mal veren, namaz kılan, zekât veren ve ahidleştiklerinde ahidlerine vefa gösterenler, zorda, darda ve savaş alanında sabredenlerdir. İşte onlar doğru olanlardır ve sakınanlar ancak onlardır.” (Bakara, 2/177); “Onlar, içleri çektiği halde, yiyeceği yoksula, öksüze ve esire yedirirler. ‘Biz sizi ancak Allah rızası için doyuruyoruz, bir karşılık ve teşekkür beklemiyoruz. Doğrusu biz çok asık suratların bulunacağı bir günde Rabbimizden korkarız’ derler. Allah da onları bu yüzden o günün fenalığından korur; onların yüzüne parlaklık ve neşe verir.” (İnsan, 76/8-11); “Sana, ne sarfedeceklerini sorarlar, de ki: Sarfedeğiniz mal, ana baba, yakınlar, yetimler, düşkünlere, yolcular içindir. Yaptığınız her iyiliği, Allah şüphesiz bilir.” (Bakara, 2/215) Sahâbenin yaptıkları vakıflar için düzenledikleri vakfiyelerde, bu âyetlerde geçen ihtiyaç sahipleri neredeyse aynen tekrarlanarak yer almıştır. Bu durum da, bu âyetlerin vakıf kurumu için yol gösterici olduğunu ortaya koyar.

Vakıfların yönetimi, emanet bilinciyle yapıldığı için, emanetlerin ehline verilmesini emreden âyet, vakıf mütevellîleri için daima rehber olmuştur: “Hiç şüphesiz Allah size, emanetleri ehline teslim etmenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel öğüt veriyor. Şüphesiz Allah işitir ve görür.” (Nisa, 4/58)

2) Vakıfla İlgili Hadisler

Hz.Muhammed (s.a.), çeşitli hadislerinde iyi çığır açmayı, iyiliğe kılavuzluk etmeyi, akit ve tasarruflardaki şartların meşruluk temelini belirterek, vakıf kurmanın temel dayanaklarını ortaya koymuştur.

a) Çığır Hadisi

Hz.Muhammed (s.a.), insanların açtığı çığırın ödülünü veya sorumluluğunu çok açık biçimde belirtir: “Kim, daha sonra kendisine uyulan güzel bir çığır açarsa, kendisi için buna göre hareket edenlerin ecri kadar ecir vardır; aynı şekilde hareket edenin ödülünden de bir şey eksilmez. Kim de kötü bir çığır açarsa, kendisi için buna göre hareket edenlerin günahı kadar günah vardır; bunların günahından da bir şey eksilmez.” (Müslim, ilim, 15, zekât, 69; Nesâî, zekât, 64; İbn Mâce, mukaddime, 14) Hadisin ilk bölümündeki güzel çığır örneklerinden birisi de, hiç şüphesiz vakıf kurmaktır.

b) İyiliğe Kılavuzluk Hadisi

Hz.Muhammed (s.a.), iyiliğe kılavuzluk etmeyi, iyiliği

işlemek değerinde görür: "İyiliğe kılavuzluk/öncülük eden, o iyiliği işleyen kimse gibidir." (Müslim, imâret, 133; Ebu Davud, edeb, 115; Tirmizî, ilim, 14)

c) Şartın Meşruluğu Hadisi

Bütün akit ve tasarruflarda olduğu gibi, vakıf kurma tasarrufunda da meşru şartlar bağlayıcıdır: "Müslümanlar arasında, helali haram, haramı helal kılan şart geçerli değildir." (Buharî, icâre, 14; Tirmizî, ahkâm, 17) Bu hadis, vakıf uygulamasında, yön gösterici hadislerden biridir.

Bunlar, Hz.Peygamber'in (s.a.) sözlü sünnetinden vakıfla ilgili olan en açıklayıcı ve yol gösterici örneklerdir.

d) Hz.Muhammed'in Terikesi

Hız.Peygamber'in (s.a.) vefatından sonra tereke olarak beyaz bir katır, bir silah ve vakıf (sadaka) olan bir arazisinden başka bir mal bırakmamıştır. (Hassâf, age, 4; Beyhakî, Sünen, 6/160) Bu, Hz.Peygamber'in (s.a.) vakıfla ilgili fiilî sünneti olmaktadır.

3) Sahâbe Vakıfları

Konuya ışık tutan ayet ve hadisler ışığında, bizzat Hz.Peygamber'in (s.a.) rehberliğinde (sözlü ve takrîrî sünneti çerçevesinde) çok sayıda sahabe, çok büyük hizmetler gören vakıflar kurmuşlardır. Bunlardan en bilinenleri, kısaca da olsa ele almak istiyoruz.

a) Neccâröğulları Ev Vakfı

Hız.Peygamber (s.a.) Medine'ye gelince Neccâröğulları'ndan bir evi satın almak istedi. Onlar ise bu evi, Allah için vakfettiler. (Aynî, Mahmud bin Ahmed, Umdetu'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buharî, Beyrut, 14/69; Beyhakî, age, 6/167-168)

b) Rûme Kuyusu Su Vakfı

Hız.Osman (ö. 35/655), İslâm dinini malıyla da destekleyen zengin sahâbîlerdendir. Medine'de hicretten hemen sonraki günlerde su kıtlığı olmuştu. Su, yüksek bir bedelle satılıyordu. Rûme kuyusundan başka, içilebilecek tatlı su yoktu. Hız.Peygamber (s.a.), "Kim Rûme kuyusunu, Cennet'te göreceği daha üstün hayır karşılığında satın alır ve kendi kovanını, Müslümanların kovanıyla eşit kılar?" diye sordu. Bunun üzerine Hız.Osman (r.a.), kuyunun sahibi olan yahudiden yarı payını 12.000 dirheme (bu sırada, yaklaşık beş dirhem, bir koyun alabileceği değerdendir) satın aldı. Su, bir gün Yahudi, bir gün de Hız.Osman tarafından işletiliyordu. Müslümanlar bütün su ihtiyacını Hız.Osman'ın gününde karşılamaya başladı. Bunun üzerine Yahudi ortak, kendine kalan payı da 8.000 dirheme sattı. Böylece Hız.Osman (r.a.), zengin-fakir ayrımı yapmaksızın, herkesin bu kuyunun suyundan yararlanmasını istemiştir. Kendi ailesinin su ihtiyacı için göndereceği adamının kovanının, başkalarının kovanından önde olmayacağını belirtmiştir. (Buharî, vesâyâ, 33; Tirmizî, menâkıb, 18; Hassâf, age, 9; Beyhakî, age, 6/167-168; Zebîdî, Tecrîd-i Sarîh, Ankara 1970, 8/237-241, no: 1174, 9/354)

c) Beyruhâ Hurmalığı Aile Vakfı

Bu vakıf, Medine'deki Ensâr'a mensup sahâbenin en zenginlerinden Ebu Talha (ö. 34/654) tarafından, 3/625 yılında Medine'de kurulmuştur. Sevilen şeylerden infak etmeyi emreden Ali İmran, 3/92 âyeti inince, Hız. Muhammed'e (s.a.) gitti. "Rabbimiz bizden, mallarımızı kendi yolunda harcamamızı

Hattat Sâmî Efendi'nin Mezar Taşı Kitabesinden Detay / Fatih Camii Haziresi

istiyor. Ey Allah'ın elçisi! En sevdiğim Beyruhâ arazimi, Allah için tasadduk etmek [sadaka vermek] istiyorum. Onun, Allah katında hayrını ve âhîret azığı olmasını dilerim. Bunu, Allah'ın gösterdiği yöne tahsis buyur." dedi. Bunun üzerine Hz.Muhammed (s.a.), "Bu, ne güzel ve ne kadar kârlı bir maldır. Ancak ben, bunu akrabaya tahsis etmeni uygun buluyorum" buyurdu. Böylece Hz.Muhammed (s.a.), araziyi en yakın akrabalarından Hassân ve Übey'e vermesini tavsiye etti. Bu tavsiye üzerine, araziyi amcasının oğulları ve diğer bazı akrabaları arasında paylaştırdı. [Buharî, zekât, 14, 44, vekâlet, 15, vesâyâ, 10; Müslim, zekât, 42; Kurtubi, age, 4/85-6; Cessas, age, 2/18] Beyruhâ hurmalığı, Mescid-i Nebevî'nin karşısındaydı. Hz.Peygamber (s.a.) de aradabir bu bahçeye gider, içindeki tatlı sudan içerdi.

d) Muhayrîk Arazi Vakfı(Vakf-ı Peygamberî)

Hz.Muhammed (s.a.), Medine'de yedi parça taşınmaz vakıf yapmıştır. Nadîroğulları'ndan Muhayrîk adlı Uhud Savaşı'nda (3/625, hicretten sonra 32. ay) Müslümanların safında yer alan bir Yahudi, savaştan önce şöyle bir vasiyet yapmıştır: "Ben ölürsem, bütün mallarım Allah'ın elçisine ait olsun. O, Allah'ın sarfet dediği yere harcasın." Muhayrîk, bu savaşta ölünce, yedi parçadan oluşan taşınmazları, savaştan döndükten sonra vasiyeti gereği Hz. Muhammed'e (s.a.) kalmış oldu. Bu mülkler (havâit-i seb'a;yedi bahçe), şunlardır: A'vâf (A'râf), Sâfiye, Dellâl, Mîseb (Müşîr), Burka, Hesnâ ve Meşrebetü Ümmi İbrahim (Mihruz). Hz.Muhammed (s.a.), bu malları, bir rivayete göre Abdülmuttalboğulları ile Haşimoğulları'na, başka bir rivayete göre İslâm'ın ve Müslümanların ivedi ihtiyaçlarına vakfetmiştir. [Müslim, fedâilü's-sahâbe, 196; Ahmed bin Hanbel, Müsned, 1/45; Hassâf, age, 1-3; Beyhakî, age, 6/160; Kettânî, et-Terâfîbu'l-İdâriyye, 1/401-2] Bu vakıf, bazı görüşlerde, İslâm'da ilk vakıf olarak da değerlendirilir. Muhayrîk'in Müslüman olduğu da nakledilir.

e) Ömer Bahçe Vakfı

Hayber Gazvesi'nden (7/628) sonra, Hz. Ömer (ö. 23/643), ganimet payından kendisine düşen çok sevdiği bir bahçeyi vakfedişini şöyle anlatır: "Allah'ın elçisine, ömrümde sahip olmadığım güzel ve değerli bir arazi bana düştü. Bu konuda ne yapmamı buyurursun?" dedim. Hz.Muhammed (s.a.) "İstersen, malın aslını hapsed [mülkiyetini elinde tut], gelirini yoksullara dağıt [tasadduk et]" buyurdu. Bunun üzerine

Hz.Ömer (r.a.), Semg adlı bu arazisini "satılmamak, bağışlanmamak ve mirasla geçmemek üzere" gelirini yoksullara, yakın akrabaya, düşkünlere, yoldâ kalmışlara, Allah yolunda savaşınlara ve azatlık (mükâtebe) anlaşması yapan kölelere vakfetti. Mütevellînin de bu gelirden örfeye göre yiyebileceğini şart koştu. Bir vakıfnâme düzenleyerek, kızı Hafsa'ya (ö. 41/644), sonra da nesline teslim ve vasiyet etti. [Buharî, vesâyâ, 22, 28, eymân, 33; Müslim, vasiyyet, 15, 16 no:1632-33; Hassâf, age, 5-9; Beyhakî, age, 6/158-160] Bazı rivayetlerde İslâm'da ilk vakıf olduğu belirtilen bu vakıf, Hz.Peygamber'e (s.a.) danışılarak ve onun rehberliği doğrultusunda kurulmuştur. Hatta Buharî'nin rivayetinden anlaşıldığına göre, vakıf ile mütevellîye ait şartları gösteren ifadeler de aslında Hz.Peygamber'e (s.a.) aittir. Bu vakfın, vakfiyesi bize kadar gelen ve vakıf hukukuna daha uygun görünen ilk vakıf olduğunu kabul edebiliriz. Vakfın yönetiminin ölümüne dek bizzat Hz.Ömer (r.a.) yürüttü. Bir rivayete göre bu vakfı, oğlu Abdullah yönetirdi. Daha sonra, ailenin en yaşlısı yönetti. [Hassâf, age, 8]

Hz.Ömer'e (r.a.) ait bu vakfa ait ve bilinen en eski vakıfnâme şöyleydi: "Ömer vefat edince, hayatta olduğu sürece kızı Hafsa mütevellî olacak ve vakfın gelirini Allah'ın istediği şekilde sarf edebilecektir. Hafsa'nın ölümünden sonra, ailesinden en dirayetli kimse mütevellî olacaktır. Vakfı kim mütevellî olursa, onun aslını ebediyen satmayacak ve bağışlamayacaktır. Gelirini dışarıya çıkartmamak ve kazanç sağlamaya yönelmemek şartıyla, kendisinin yemesinde ve arkadaşlarına yedirmesinde bir sakınca yoktur. Vakfın gelirleri, Allah'ın rızasına uygun olarak düşkünlere, yoksullara, misafirlere, yakın akrabaya, yolculara ve Allah yolunda savaşınlara dağıtılacaktır. Tasadduk edilen bu mallar ve vadide Hz.Muhammed'in (s.a.) verdiği yüz hisse, hiçbir eksiltmeye gidilmeden semg [vakfedilen taşınmazın bir bölümü] ile birlikte, Allah.rasulünün bir emri ve sünneti olarak vakfedilmiştir.Gerektiği zaman, mütevellînin, bu malları işletmek üzere, köle satın almasında bir sakınca yoktur." [Ebu Davud, vesâyâ, 13; Hassâf, age, 5-6]

Hz.Ömer'in (s.a.) bu vakfına, daha sonra kızı Hafsa (ö. 41/244) ve oğlu Abdullah bin Ömer (ö.73/692) de ilave bulunmuşlardır. [Nazif Öztürk, Elmalılı M.Hamdi Yazır Gözüyle Vakıflar, Ankara 1995, 127]

f) Ebubekir Mekke Evleri Vakfı

Haz. Ebubekir'in (ö. 13/634) Mekke'deki evlerini vakfettiği nakledilmiştir. Çocuklarından ve neslinden Mekke'de bulunanlar, bu evlerde oturuyor ve mirasla paylaşma yoluna gitmiyorlardı. (Hassâf, Ahkâmü'l-Evkâf, Mısır 1904, 5; Hamdi Döndüren, Günümüzde Vakıf Meseleleri, İstanbul 1998, 28)

Ebubekir Vakfı

g) İbn Ebi'l-Hakîk Arazi Vakfı

Haz. Osman (r.a.), Hayber'de İbn Ebi'l-Hakîk arazisini, bir vakıfnâme düzenleyerek vakfetmiştir. Torunu Abdurrahman'ın elinde, şöyle bir vakfiye vardı: "Esirgeyen başışlayan Allah'ın adıyla. Bu, Osman bin Affân'ın hayatında yaptığı, bir sadakadır. Osman, Hayber'de İbn Ebi'l-Hakîk diye bilinen taşınmazını kesin olarak, aslını satılmaz, bağışlanmaz ve miras olunmaz şeklinde vakfedip, mütevellîliğini oğlu Ebân'a bırakmıştır. Vakfiyeyi, Üsâme bin Zeyd yazmış ve Ali bin Ebî Tâlib'le birlikte şahit olmuşlardır." (Hassâf, age, 9; Döndüren, age, 29)

h) Abâru Ali (Ali Kuyuları) Su Vakfı

Günümüzde Medine kenarında mikat yeri olan Zülhuleyfe'nin diğer adı, Abâru Ali'dir. Bu kuyular, Hz. Ali'ye (r.a.) ait vakıf su kaynağıdır. (Hüseyn Hatemi, Türk Hukukunda Vakıf Kurma Muamelesi, İstanbul 1969, 35; Döndüren, age, 29)

ı) Yenbu Arazi Vakfı

Haz. Ali (ö. 40/660), Hz. Ömer'in (r.a.) kendisine ikta ettiği Yenbu'daki arazisini, bir vakfiye düzenleyerek vakıf yapmıştır: "Allah'ın yüzümü ateşten koruması, beni Cennet'ine sokması ve benden razı olması için, Yenbu'daki bütün malımı satılmamak, bağışlanmamak ve mirasla da geçmemek üzere, sulh veya savaş halinde yoksullara, düşkünlere, uzak ve yakın akrabaya, yolculara infak (vakf) ettim. Benim ölümünden sonra kölelerim Rebâh, Ebû Nîzer ve Cübeyr, bu malımdan kendileri ve aileleri yemek içmek şartıyla, beş yıl çalıştıktan sonra hürriyetlerine kavuşacaklardır." (Hassâf, age, 9-10; Beyhakî, age, 6/160, 161; Döndüren, age, 29)

i) Halid Ev Vakfı

Ünlü komutan Halid bin el-Velîd (ö. 21/641), Medine'deki evini vakfetmiştir. (Hassâf, age, 14; Öztürk, age, 131) Ayrıca o, ölümüne yakın zırh, at ve kılıç gibi savaş gereçlerini de vakfettiğini bildirmiş, Hz. Peygamber (s.a.) de bunu tasvip etmiştir. (Buharî, cihad, 89, zekât, 49; Müslim, zekât, 11; Beyhakî, age, 6/163-164)

j) Zübeyr Ev Vakfı

Cennetle müjdelenen sahâbeden olan Zübeyr bin el-Avvâm (ö. 36/656), evlerini oğullarına vakfetmiş, kızlarından

Adı				Senedi (Vakfiye)		
1 Rûme Kuyusu Su Vakfı	Medine	1/623	Hz. Osman	-	Suya Muhtaçlar	Oğlu Ebân
2 Beyruhâ Hurmalığı Aile Vakfı	Medine	3/625	Ebu Talha	-	Yakın Akrabaları	Ebu Talha (3/92 ayeti-nin inişi üzerine)
3 Muhayrik Arazi Vakfı	Medine	3/625	Hz. Muhammed (vekâleten)	-	Abdümüttalib-oğulları ve Haşimoğulları / Müslümanların acil ihtiyaçları	Hz. Muhammed
4 Ömer Bahçe Vakfı	Hayber	7/628	Hz. Ömer	var	Muhtaçlar	Kızı Hafsa ve nesil
5 Ebubekir Mekke Evleri Vakfı	Mekke	?	Hz. Ebubekir	-	Gazveler ve muhtaçlar	-
6 Ebubekir	?	?	-	-	-	-
7 İbn Ebi'l-Hakîk Arazi Vakfı Hayber	Hayber	?	-	-	-	-
8 âbâru Ali (Ali Kuyuları)	Medine	?	Hz. Ali	-	Muhtaçlar ve köle âzâdı	-
9 Yenbu Arazi Vakfı	Yenbu	?	Hz. Ali	-	var	-
10 Halid Ev Vakfı	Medine	?	Hâlid bin Velîd	-	-	-
11 Zübeyr Ev Vakfı	Medine	?	Zübeyr bin Avvâm	-	Akrabaları	?
12 Zeyd Ev Vakfı	Zeyd bin Sâbit	?	Zeyd bin Sâbit	var	-	-

evlenmemiş olanların da bu evlerde oturmalarını şart koşmuştur. (Hassâf, age, 11; Döndüren, age, 30-31; Öztürk, age, 130)

k) Zeyd Ev Vakfı

Zeyd bin Sâbit (ö. 45/665), yaptığı vakıf için düzenlediği vakıfnâmede, evini çocuğuna, çocuğundan torununa ve sonraki torunlarına satılmamak, bağışlanmamak ve mirasla da geçmemek üzere vakfetmiştir. Ayrıca, şöyle demiştir: "Gerek diri, gerekse ölü için vakıftan hayırlı bir şey görmedim. Ölüye sürekli olarak sevap kazandırır. Diriye de, malı hapsolunup satılmaz, bağışlanmaz, miras kalmaz ve bu yüzden de mülkiyetten çıkartılmasına güç yetmez olur." (Hassâf, age, 12; Döndüren, age, 31; Öztürk, age, 130-131) Hz. Ömer'in (r.a.) vakfını örnek aldığı özellikle belirtilir.

Sahâbeden başka vakıf yapanlar olduğu da nakledilmiştir. (Hassâf, age, 13-17; Döndüren, age, 31; Öztürk, age, 131-132)

İslam tarihinde amel-i salih ve uygulama örneği kurumdur. Bu vakıf kurumu, özellikle infak kavramlarının olarak gelişmiş özgün bir kurumun gelişiminde, Hz. Muhammed'in (s.a.) sahabeye örnekliliği ve rehberliği, vakıf hukukunun çok erken bir dönemde uygulamadan türeyerek gelişmesini sağlamıştır. Vakıf hukuku, Müslümanların en ince ayrıntısına kadar ele alıp işledikleri çok önemli bir hukuk dalı olmuştur.

